

В. В. Оліярник, І. А. Дубовіч

Національний лісотехнічний університет України, м. Львів, Україна

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА НА НАЦІОНАЛЬНОМУ РІВНІ ЯК ЧИННИК СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЗА УМОВ ГЛОБАЛЬНИХ КРИЗ

Досліджено сутність економічної безпеки держави як ключового чинника забезпечення сталого розвитку за умов сучасних глобальних криз. Розкрито взаємозв'язок між рівнем економічної безпеки та здатністю національної економіки протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам. Проаналізовано основні виклики, що виникають у контексті глобалізації, геополітичної нестабільності, цифрової трансформації та кліматичних змін. Обґрунтовано напрями зміцнення економічної безпеки як основи сталого розвитку, з урахуванням досвіду України та міжнародних практик.

Ключові слова: економічна безпека; сталий розвиток; глобальні кризи; національна економіка; ризики; загрози; державна політика; соціально-економічний розвиток; стимулювання підприємництва; безпекові бар'єри; умови невизначеності.

Вступ

Постановка проблеми. Сучасному етапу розвитку світової економіки характерна висока турбулентність, що зумовлена поєднанням фінансових, енергетичних, екологічних та геополітичних криз. Військові конфлікти, порушення глобальних ланцюгів постачання, пандемії та кліматичні зміни створюють системні ризики для економічного розвитку держав. За таких умов економічна безпека виступає не лише інструментом захисту національних інтересів, але й базовою передумовою забезпечення сталого розвитку, що і стало предметом дослідження.

Актуальність дослідження. Особливої актуальності ця проблема набуває для країн з перехідною економікою, зокрема України, яка функціонує в умовах воєнних та економічних викликів. Основою забезпечення населення будь-якої держави ресурсами є стан національної економіки та народного господарства. Економічна безпека є тим чинником, який дає змогу задовольняти соціально-політичні потреби громадян належно. Особливо це актуально за умов глобальних криз.

Мета дослідження та основні завдання для її досягнення. Основним завданням у процесі дослідження визначено створення методики укріплення системи економічної безпеки в майбутньому періоді, становлення та розвитку стійкої економіки для імплементації України в Європейське співтовариство. А також впровадження в економічну систему держави принципів сталого розвитку для забезпечення соціальної сфери потрібними матеріальними ресурсами. Узагальнено можна виділити такі завдання: розкрити сутність економічної безпеки; виз-

начити основні загрози за умов глобальних криз; дослідити взаємозв'язок економічної безпеки та сталого розвитку; обґрунтувати напрями підвищення рівня економічної безпеки.

Предметом дослідження є економічна безпека України за умов воєнних дій.

Методи та інформаційна база дослідження. У статті використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: аналіз і синтез – для узагальнення наукових підходів; системний аналіз – для визначення структури економічної безпеки; порівняльний метод – для оцінювання міжнародного досвіду; статистичний аналіз – для оцінювання сучасних тенденцій; логічне узагальнення – для формування висновків. Окрім того, застосовувались теоретичні та емпіричні системні підходи на основі структурно-функціонального аналізу. Застосовано інституційний метод та аналіз кейсів (англ. *case study*).

Інформаційною базою для проведення дослідження були нормативно-правова база, постанови та урядові програми, практичні матеріали щодо економічної безпеки в Україні, наукові джерела та інтернет-ресурс.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання економічної безпеки за сучасних умов набуває особливої актуальності, що відображено у працях вітчизняних і зарубіжних науковців. Зокрема, в аналітичній доповіді за редакцією Я. Жаліло [3] розглянуто ключові загрози економічній безпеці України за умов воєнних ризиків та глобальної нестабільності, а також визначено стратегічні напрями її зміцнення. Важливе значення мають також програмні документи, зокрема Ukraine Faci-

© Copyright 2026 by the author(s)

Оліярник Володимир Васильович, канд. економ. наук, доцент, кафедра публічного управління та адміністрування.

Email: volodymyr.oliiarnyk@nltu.edu.ua; <https://orcid.org/0009-0008-3621-1949>

Дубовіч Іон Андрійович, канд. геогр. наук, спеціаліст з міжнародного права, професор, завідувач кафедри економіки, туризму та рекреації. Email: iondubovici@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0002-3719-7957>

Цитування за ДСТУ: Оліярник В. В., Дубовіч І. А. Економічна безпека на національному рівні як чинник сталого розвитку за умов глобальних криз. *Ефективність державного управління* : зб. наук. пр. Вип. 1(86). Львів: НЛТУ України, 2026. С. 78–82.

Citation APA: Oliarnyk, V. V. , & Dubovich, I. A. (2026). National economic security as a factor of sustainable development in the context of global crises. *Efficiency of public administration*, 1(86), 78–82. <https://doi.org/10.36930/508610>

lity Plan [2], які окреслюють пріоритети економічного відновлення, структурних реформ та забезпечення макроекономічної стабільності держави.

Теоретичні засади економічної безпеки розкрито у працях І. Черевко та Ю. Фляк [6], які визначають її сутність, значення та основні детермінанти, підкреслюючи системний характер цього явища.

Луцик Ю. [4] досліджує економічну безпеку за умов глобальних викликів і загроз, акцентуючи увагу на впливі зовнішніх факторів. Своєю чергою, Н. Пігуль [5] та Є. Пігуль аналізують сутність економічної безпеки держави та її актуальні загрози за кризових умов.

Прикладні аспекти дослідження економічної безпеки відображено у роботі Т. Полозової та співавторів [1], де розглядають особливості формування та функціонування системи фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання. Загалом, наукові напрацювання свідчать про багаторівневість та комплексність економічної безпеки, однак питання її інтеграції у політику сталого розвитку та адаптації до сучасних кризових умов потребують подальших досліджень.

Вуокремлення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У науковій літературі сформовано різні підходи до визначення сутності економічної безпеки: ресурсний підхід; інституційний підхід; системний підхід; ризик-орієнтований підхід. Проблеми сталого розвитку розглядають через концепцію збалансованості економічної, соціальної та екологічної складових. Проте недостатньо дослідженим залишається питання інтеграції економічної безпеки у політику сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням одержаних результатів

Економічна безпека держави є складною категорією, що характеризує здатність економічної системи забезпечувати стійкий розвиток та захищеність від загроз. Вона охоплює макроекономічний рівень, галузевий рівень та рівень домогосподарств. Ключовими принципами економічної безпеки можна визначити ті, що характеризують економічні процеси: стабільність; адаптивність; самодостатність; інноваційність. Структура економічної безпеки містить такі основні компоненти: фінансова безпека; бюджетна безпека; банківська безпека; енергетична безпека; продовольча безпека; інвестиційна безпека; інноваційно-технологічна безпека; соціальна безпека. Кожна з цих складових має власні індикатори оцінювання та механізми забезпечення, що дає змогу оцінювати їх стан на даний період.

Глобальні кризи мають мультиплікативний ефект і впливають на всі сфери економіки. Основними типами криз є:

- Фінансові кризи – характеризуються нестабільністю валютних курсів, інфляцією та падінням інвестицій.
- Енергетичні кризи – зумовлюють зростання витрат виробництва та зниження конкурентоспроможності економіки.
- Пандемічні кризи – призводять до зупинки виробництва та порушення економічної активності.
- Геополітичні кризи – охоплюють військові конфлікти та санкційну політику.

Економічна безпека є основою досягнення цілей сталого розвитку, оскільки вона забезпечує: економічну стабільність; соціальну рівновагу; екологічну відповідальність та інституційну ефективність. Низький рівень

економічної безпеки призводить до зростання бідності, безробіття та соціальної напруги. Оцінювання економічної безпеки України на даний час має враховувати такі чинники, як: військові ризики; залежність від зовнішнього фінансування; енергетична залежність; міграція трудових ресурсів; інфляційні процеси.

Водночас спостерігаються позитивні тенденції: розвиток цифрової економіки; інтеграція до європейського економічного простору; активізація інноваційної діяльності.

Оцінювання економічної безпеки України за сучасних умов потребує комплексного аналізу макроекономічних показників, структурних змін економіки, а також впливу зовнішніх і внутрішніх загроз, зумовлених передусім військовою агресією, глобальними кризами та трансформаційними процесами. Для цього потрібно проаналізувати динаміку економічних процесів за 2022-2025 роки. Отже, після різкого падіння економіки у 2022 р. Україна демонструє поступове відновлення. Зокрема, у 2024 р. реальний ВВП зріс приблизно на 3,4-3,6 %, що свідчить про адаптацію економіки до умов воєнного часу. У 2025 р. темпи зростання сповільнилися до близько 2-2,2 %, що зумовлено енергетичними обмеженнями, дефіцитом робочої сили та безпековими ризиками. Водночас рівень відновлення економіки залишається недостатнім: обсяг ВВП все ще нижчий за довоєнний рівень, що свідчить про структурні втрати економічного потенціалу.

Інфляційні процеси також мають безпосередній негативний вплив на фінансову стабільність та стан економіки України загалом. Інфляція залишається одним із ключових індикаторів економічної безпеки. Після її істотного зниження у 2023 р. до приблизно 5-7 %, у 2024-2025 рр. спостерігалось повторне пришвидшення через дефіцит електроенергії, зростання витрат бізнесу, кліматичні фактори, підвищення тарифів. Зокрема, у 2025 р. інфляція становила близько 7-8 %, з тенденцією до стабілізації в середньостроковій перспективі. Фінансова стабільність значною мірою підтримується міжнародною допомогою та політикою Національного банку України, що обмежує монетарні ризики. Істотним викликом для економічної безпеки є ситуація на ринку праці. Рівень безробіття, який у 2022 р. перевищував 20 %, у 2024 р. знизився до приблизно 13 %. Однак цей показник все ще значно перевищує довоєнний рівень. Серед основних проблем на ринку праці є міграція населення, дисбаланс між попитом і пропозицією робочої сили, дефіцит кваліфікованих кадрів, зростання соціальної нерівності. Разом з тим, зростання номінальних доходів населення (понад 20 % у 2024 р.) створює додатковий інфляційний тиск.

Інвестиційна та виробнича безпека, з погляду інвестиційної активності, залишається обмеженою. Обсяг прямих іноземних інвестицій у 2024 р. становив близько 3,5 млрд дол., що приблизно вдвічі менше від довоєнного рівня. Основні стримувальні фактори, такі як: високі воєнні ризики; нестабільність регуляторного середовища; обмежений доступ до фінансування – не дають змоги активізувати інвестиційні програми для стабілізації економіки. Водночас позитивною тенденцією є розвиток окремих секторів, зокрема будівництва та логістики, які демонструють зростання завдяки процесам відбудови країни.

Енергетична безпека, як критичний сектор, є одним із найуразливіших елементів економічної безпеки України. Масовані атаки на енергетичну інфраструктуру призвели до втрати значної частини генерувальних потужностей, що спричинило перебої з електропостачанням, зростання витрат підприємств, зниження продуктивності економіки. Енергетичний дефіцит також став ключовим фактором уповільнення економічного зростання та інфляційного тиску.

Бюджетна та боргова безпека України функціонують за умов значного дефіциту бюджету. Видатки істотно перевищують доходи, що компенсується за рахунків міжнародної фінансової допомоги. Це формує такі ризики, як: залежність від зовнішніх джерел фінансування; зростання державного боргу; обмеження фінансової самостійності, що значною мірою поглиблює економічну нестабільність.

Отже, економічна безпека України характеризується як умовно стабілізована, але вразлива. З одного боку, спостерігається адаптація економіки до кризових умов, відновлення виробництва та макроекономічна стабілізація. З іншого боку, зберігаються системні ризики, такі як: воєнна загроза; енергетична нестабільність; інвестиційні обмеження; демографічні втрати. Це свідчить про нагальну потребу формування довгострокової стратегії зміцнення економічної безпеки, яка має базуватися на інноваційному розвитку, інституційній реформі та інтеграції у світову економіку.

У доповіді Національного інституту стратегічних досліджень "Економічна безпека України в умовах високих воєнних ризиків та глобальної нестабільності" за 2022-2025 рр. зроблено експертно-аналітичний аналіз сучасних реалій стану економічних процесів і ризиків, які мають місце внаслідок війни [3]. У доповіді зазначено, що "...у 2025 р. основні загрози економічній безпеці України, як і у попередні роки від початку повномасштабного вторгнення, зумовлені руйнівним впливом війни на економічний розвиток, що виявляється у знищенні виробничих потужностей, інфраструктурних об'єктів, обмеженні господарської активності в районах бойових дій, а також постійній загрозі повітряних атак на всій території країни. Дефіцит кваліфікованої робочої сили та можливе поглиблення основних макроекономічних дисбалансів посилюють ризики нестабільності. Невідомі масштаби завданих руйнувань і відсутність чітких механізмів їх відшкодування істотно ускладнюють оцінку перспектив економічного відновлення, залишаючи Україну в стані стратегічної невизначеності. Така ситуація не лише гальмує планування відбудови, а й підвищує ризики довготривалої економічної нестабільності, оскільки без прогнозованих фінансових та ресурсних гарантій ефективне відновлення провідних секторів економіки буде проблематичним" [3, с. 3]. Тобто основними напрямками для укріплення економічної безпеки є формування моделі економіки, яка дасть змогу Україні не лише виживати на мінімально достатньому рівні у воєнних умовах, а й формувати основу для відновлення та післявоєнної розбудови. Інструментами такої моделі можуть стати основи економічної політики з акцентом на зміцнення економічної безпеки, а також активізація інноваційно-технологічної модернізації, яка, своєю чергою, вплине на переоцінку економічних партнерств.

Потрібно проаналізувати вплив визначальних чинників на стан макроекономічної безпеки, яка безпосередньо залежить від національної. Це зумовлено зменшенням трудового потенціалу внаслідок інтенсивних процесів міграції населення за кордон та внутрішніх переміщень населення, втрат внаслідок бойових дій. Ця загроза, на думку експертів, має найвищий рівень впливу на економічну безпеку держави серед усіх 50 досліджуваних загроз (30 % експертів оцінили її вплив у максимальні 5 балів та 60 % експертів – у 4 бали, а середня оцінка становила 4,2 бала). Наступним за можливим потенціалом погіршення стану макроекономічної безпеки визначено ризик різкого економічного спаду, така загроза четверта за впливом на економічну безпеку загалом (14 % експертів присвоїли 5 балів, 72 % експертів – 4 бали, середня оцінка – 4,0 бала). Такі дві загрози, а також загроза високої інфляції та скорочення інвестиційної діяльності залишатимуться, на думку експертів, у 2026-2028 роках. Порівняно з попереднім роком експерти оптимістичніше оцінюють перспективну загрозу відпливу капіталу з України за кордон, зниження обсягів кредитного фінансування обігових коштів та інвестицій, що може віддзеркалювати кращі оцінки щодо стабільності фінансової системи країни. Поліпшення стану загрози зниження приватного споживання забезпечене позитивною динамікою середньої заробітної плати, стабільним фінансуванням оплати праці працівників бюджетного сектору, соціальних виплат та пенсій. Водночас системний характер ризиків залишається незмінним і зумовлює потребу інтегрованого підходу до управління макроекономічною стабільністю, створення основи для стійкого економічного зростання, здатного протистояти зовнішнім загрозам та зберегти довіру до національної економічної системи [3, с. 93].

Європейська спільнота розробила План для Ukraine Facility [2], в якому визначено напрямки розвитку України на період 2024–2027 рр. для відновлення та модернізації країни. Основними завданнями плану задекларовано три вектори:

- 1) фінансування державного бюджету;
- 2) стимулювання інвестицій;
- 3) технічна підтримка в реалізації програми.

Загалом План є документом, який націлений на підтримку економіки України.

Мета Плану, окрім чітко визначених завдань, передбачає механізми економічної безпеки та сталого розвитку. Так, згідно з Планом зміни відбуватимуться за чотири напрямки: фінансові ринки, управління державними активами та приватизація, людський капітал, а також бізнес-середовище. Ці кроки націлені на створення прозорої, справедливої та ефективної системи для залучення інвестицій, зручної для підприємців та держави. Вони забезпечать доступ бізнесу до капіталу, активів, та найголовніше – приведуть до збільшення кількості спеціалістів завдяки покращенню освіти та поверненню наших людей [2]:

- Фінансові ринки.
- Управління державними активами.
- Людський капітал.
- Бізнес-середовище.
- Децентралізація та регіональна політика.

Перераховані завдання можна однозначно охарактеризувати як інструменти економічної безпеки держави. Міжнародний досвід забезпечення економічної безпеки

створює інформаційно-практичну основу для реформування системи економічної безпеки України. Це свідчить про те, що ефективна економічна безпека базується на: диверсифікації економіки; високому рівні інституційної довіри; інноваційній політиці; підтримці малого та середнього бізнесу.

Висновки

На основі проведеного дослідження узагальнено теоретичні висновки, які пріоритетними напрямками зміцнення економічної безпеки вважають такі завдання: формування ефективної державної економічної політики; розвиток внутрішнього ринку; підвищення інвестиційної привабливості; розвиток людського капіталу; цифровізація економіки; посилення енергетичної незалежності.

Результати дослідження свідчать, що економічна безпека є динамічною категорією, яка постійно змінюється під впливом зовнішніх факторів. За умов глобальних криз важливим є формування адаптивної економічної системи.

Економічна безпека є ключовим чинником забезпечення сталого розвитку держави. За умов глобальних криз вона визначає здатність країни протистояти викликам та забезпечувати довгострокове зростання. Для Ук-

раїни особливо важливим є посилення інституційної спроможності, розвиток інновацій та інтеграція у світову економіку.

References

1. Polozova, T., Stepanenko, S., Murzabulatova, O., & Ponomarov, S. (2023). Specific of the creation and functioning of the financial and economic security system of business entities. *Український журнал прикладної економіки та техніки*, 8(3), 70–77. <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2023-3-10>
2. Ukraine Facility (2024). Програма фінансової підтримки України від Європейського Союзу. Офіційний сайт. URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/>
3. Базилук, Я., Власенко, Р., et al. (2025). Економічна безпека України в умовах високих воєнних ризиків та глобальної нестабільності: експ.-аналіт. доп. за заг. ред. Я. Жаліла. Київ: НІСД, 104. <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2025.03>
4. Луцук, Ю. О. (2023). Економічна безпека в умовах глобальних викликів та загроз. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*, 15, 74–83. <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2023.15.9>
5. Пігуль, Н. Г., & Пігуль, Є. (2024). Економічна безпека держави: сутність та актуальні *Бізнес Інформ*, 7, 6-13. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-7-6-13>
6. Черевко, І., & Фляк, Ю. (2024). Економічна безпека: Сутність, значення і детермінанти. *Аграрна економіка*, 17(1), 3–16. <https://doi.org/10.31734/agrarecon2024.01.003>

V. V. Oliyarnyk, I. A. Dubovich

Ukrainian National Forestry University, Lviv, Ukraine

NATIONAL ECONOMIC SECURITY AS A FACTOR OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF GLOBAL CRISES

Introduction. This issue is particularly relevant for countries with transition economies, notably Ukraine, which operates under conditions of military and economic challenges. The provision of resources to the population of any state fundamentally depends on the condition of the national economy and the overall economic system. Economic security is a key factor that enables the adequate satisfaction for citizens' socio-political needs, especially in the context of global crises.

Economic security have been examined in the works of numerous scholars, who conceptualize it as a complex, multi-level system. The academic literature presents various approaches to defining the essence of economic security, including the resource-based approach, the institutional approach, the systems approach, and the risk-oriented approach.

Challenges to sustainable development are considered through the concept of balancing economic, social, and environmental targets. However, the integration of economic security into sustainable development policy remains insufficiently explored.

Materials and Methods. The study employs both general scientific and specialized research methods. Analysis and synthesis are used to generalize scientific approaches; systems analysis is applied to determine the structure of economic security; the comparative method is used to assess international experience; statistical analysis is employed to evaluate current trends; and logical generalization is used to formulate conclusions.

In addition, both theoretical and empirical system-based approaches grounded in structural-functional analysis are applied. The institutional method and case study analysis are also utilized.

The information base for the study includes the regulatory and legal framework, government resolutions and programs, practical materials on economic security in Ukraine, academic sources, and online resources.

Analysis of Literary Sources. The issue of economic security has become particularly relevant under contemporary conditions, as reflected in the works of both domestic and foreign scholars. In particular, the analytical report edited by Ya. Zhalilo examines the key threats to Ukraine's economic security in the context of military risks and global instability, and also identifies strategic directions for its strengthening. Program documents, in particular the *Ukraine Facility Plan*, are also of significant importance, as they outline the priorities of economic recovery, structural reforms, and the provision of macroeconomic stability of the state.

The theoretical foundations of economic security are explored in the works of I. Cherevko and Yu. Fliak, who define its essence, significance, and main determinants, emphasizing the systemic nature of this phenomenon. Yu. Lutsyk investigates economic security in the context of global challenges and threats, focusing on the impact of external factors. In turn, N. Pihul and Ye. Pihul analyze the essence of state economic security and its current threats under crisis conditions.

Applied aspects of economic security research are reflected in the work of T. Polozova, which examines the specific features of the formation and functioning of the financial and economic security system of business entities. Overall, the existing body of research demonstrates the multi-level and complex nature of economic security; however, the issue of its integration into sustainable development policy and its adaptation to modern crisis conditions requires further investigation.

Highlighting previously unsettled parts of the general problem. The academic literature presents various approaches to defining the essence of economic security, including the resource-based approach, the institutional approach, the systems approach, and the risk-oriented approach.

Issues of sustainable development are considered through the concept of balancing economic, social, and environmental factors. However, the integration of economic security into sustainable development policy remains insufficiently explored.

Results. Economic security of the state is a complex category that characterizes the ability of an economic system to ensure sustainable development and resilience to threats. It encompasses the macroeconomic level, the sectoral (industry) level, and the household level.

The key principles of economic security include those that characterize economic processes, namely: stability, adaptability, self-sufficiency, and innovativeness.

The structure of economic security includes the following main components: financial security, budgetary security, banking security, energy security, food security, investment security, innovation and technological security, and social security. Each of these components has its own assessment indicators and mechanisms of provision, which makes it possible to evaluate their current state.

Discussion. Thus, Ukraine's economic security can be characterized as relatively stabilized, yet vulnerable. On the one hand, there is evidence of the economy's adaptation to crisis conditions, recovery of production, and macroeconomic stabilization. On the other hand, systemic risks persist, including military threats, energy instability, investment constraints, and demographic losses.

This indicates the need to develop a long-term strategy for strengthening economic security, which should be based on innovative development, institutional reforms, and integration into the global economy.

Conclusions. Based on the conducted research, the generalized theoretical conclusions identify the following priority directions for strengthening economic security: formation of an effective state economic policy; development of the domestic market; enhancement of investment attractiveness; development of human capital; digitalization of the economy; strengthening of energy independence.

The results of the study indicate that economic security is a dynamic category that continuously evolves under the influence of external factors. In the context of global crises, the formation of an adaptive economic system is of particular importance.

Keywords: economic security; sustainable development; global crises; national economy; risks; threats; public policy; socio-economic development; entrepreneurship promotion; security barriers; conditions of uncertainty.